

Profesor Henryk Machel urodził się 5 sierpnia 1940 roku w Bydgoszczy, zmarł 13 kwietnia 2016 roku w Gdańsku. Profesor Henryk Machel był ważną i wyjątkową osobą w życiu naukowym i zawodowym wielu osób zajmujących się problematyką resocjalizacji w Polsce oraz tych, które miały przyjemność z nim współpracować. Myślę, że słowa Mistrz i Autorytet najlepiej oddają jego rolę, a także znaczenie w naszym życiu. Mistrz to tytuł przyznany osobie, która osiągnęła najwyższy stopień wiedzy i/lub umiejętności w danej dziedzinie, a ponadto cieszy się autorytetem i stanowi wzór do naśladowania, dzięki czemu posiada pozycję wyróżniającą spośród ogółu. I taką właśnie osobą był Profesor Henryk Machel. Nauczył nas wielu rzeczy, w tym przede wszystkim pokory w odniesieniu do własnych umiejętności i wiedzy, szacunku dla wypełnianych obowiązków oraz ciekawości świata i ludzi.

Jego droga zawodowa i zainteresowania zagadnieniami patologii społecznej, a zwłaszcza funkcjonowaniem człowieka w warunkach izolacji więziennej i możliwościami jego resocjalizacji, kształtowały się już od okresu studiów. Profesor Machel czynnie uczestniczył w pracach Międzywydziałowego Koła Penitencjarnego, którego był współzałożycielem i co warto podkreślić – jego sympatia do studentów i chęć „zarażania” miłością do resocjalizacji towarzyszyła mu przez całe życie zawodowe.

Profesor Machel ukończył studia w 1963 r., na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; pracę magisterską napisał pod kierunkiem przez prof. dr hab. Andrzeja Lewickiego, który był dla niego nie tylko autorytetem wyznaczającym standardy pracy naukowej i penitencjarnej, ale także wzorem budującym relacje między Mistrzem i Uczniem. Dalszym etapem drogi naukowej była dla prof. Machela w 1973 roku obrona pracy doktorskiej na temat pt. „Społeczne uwarunkowania przestępczości młodocianych mężczyzn w mieście Bydgoszczy”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Sztumskiego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 2001 uzyskał na Uniwersytecie Gdańskim habilitację, broniąc pracy pt. „Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego”. Praca habilitacyjna Profesora nie tylko poruszała problem personelu więziennego, ale stała się jednocześnie kluczową, a wręcz obowiązkową pozycją, nie tylko w kształceniu, ale także w pracy penitencjarnej. Tytuł Profesora uzyskał w roku 2008, udowadniając przy tym, iż można łączyć pracę naukową z pełnieniem odpowiedzialnych funkcji, bowiem w latach 2003–2008 pełnił przez dwie kadencje funkcję Dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego.

Henryk Machel od maja do listopada 1973 roku pracował w Instytucie Kształcenia Nauczycieli w Bydgoszczy, gdzie zorganizował Zakład Badań Oświatowych i kierował nim, podejmując jednocześnie problematykę badawczą dotyczącą czynników desocjalizacyjnych na terenie szkoły. Był jednocześnie czynnym członkiem Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego i Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, inicjując i uczestnicząc w wielu seminariach poświęconych zjawiskom patologii społecznej wśród młodzieży, ich uwarunkowaniom i możliwościom resocjalizacji w warunkach więziennych. W latach 1974–1990 pracował jednocześnie w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, gdzie z inicjatywy jego i prof. Bolesława Maroszka powołano studia resocjalizacyjne.

Swoje zainteresowania penitencjarystyką, patologią społeczną i kryminologią Profesor Henryk Machel pogłębiał systematycznie od chwili podjęcia pracy w Centralnym Więzieniu w Bydgoszczy, gdzie, początkowo jako pedagog, opracowywał indywidualne programy resocjalizacji więźniów młodocianych, znajdujących się na oddziale obserwacyjno-rozdzielczym. W tym czasie, pracując dodatkowo jako wykładowca w Zaocznym Technikum Penitencjarnym (kształcącym na poziomie średnim personel więzienny); był współautorem dwóch skryptów z pedagogiki penitencjarnej. W 1965 r. awansował na stanowisko zastępcy kierownika działu penitencjarnego, co w ówczesnej strukturze organizacyjnej oznaczało kierowanie działem penitencjarnym Więzienia w Bydgoszczy. Przez pięć lat prowadził zorganizowany przez siebie Dyskusyjny Klub Penitencjarny, stanowiący płaszczyznę doskonalenia zawodowego i wymiany myśli penitencjarnej dla młodych penitencjarystów, głównie pedagogów i psychologów, absolwentów wyższych uczelni. Jak sam podkreśla, było to forum do prezentacji własnych doświadczeń i resocjalizacyjnych eksperymentów z udziałem pracowników naukowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Jednocześnie przez trzy lata uczestniczył w cyklicznych seminariach penitencjarnych, jakie realizowała Katedra Psychologii Klinicznej UAM w Poznaniu pod kierunkiem prof. A. Lewickiego dla pedagogów i psychologów więziennych. Treść seminarium oscylowała wokół diagnostyki penitencjarnej, programowania resocjalizacyjnego i metodyki resocjalizacji. W roku 1992 był współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, któremu przewodniczył przez cztery lata, a następnie był jego wiceprzewodniczącym. Od wielu lat współpracował także

z Centralnym Ośrodkiem Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, w którym odbywał gościnne wykłady. Był także wykładowcą Podyplomowego Studium Penitencjarystyki na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Profesor Henryk Machel u progu swojego życia zawodowego stanął przed dylematem gdzie podjąć pracę – w więzieniu, czy na uniwersytecie. Na początku wybrał więzienie. W latach 1962–1990 pracował w Centralnym Więzieniu w Bydgoszczy, a następnie w Zakładzie Karnym w Gdańsku-Przeróbce, którym kierował przez 17 lat. Jako ówczesny naczelnik więzienia wraz z zespołem, który sam stworzył, poszukiwał bardziej skutecznych rozwiązań resocjalizacyjnych. Opracował i wypróbowywał własny autorski model wykonywania kary pozbawienia wolności dla młodocianych i dorosłych nierecydywistów, oparty na trzech wyraźnie odmiennych rygorach: zmodernizowanym systemie samorządowym, zmodernizowanym systemie przepustkowym i na ścisłej współpracy z rodzinami więźniów. W model ten wkomponowany był także system terapeutyczny dla alkoholików. Prof. Machel zapoczątkował też tzw. “szkołę ojców” będącą kursem przygotowawczym do życia w rodzinie, jak również do życia seksualnego dla młodych więźniów. Dobrze zapowiadający się eksperyment został przerwany na skutek wprowadzenia stanu wojennego i nigdy więcej nie był już prowadzony.

Jak twierdził sam Profesor, Jego stosunek do resocjalizacji w warunkach więziennych ulegał modyfikacji, na co przemożny wpływ miała wiedza, którą nabył zarówno w trakcie własnej praktyki, jak i analizując szeroką literaturę przedmiotu. Profesor jest zdania, że nie u wszystkich, ale u ponad połowy populacji, można uzyskać cele resocjalizacyjne, które mieszczą się między skrajnymi celami minimum i maksimum (pisze o tym m.in. w książce “Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna”, wydanej w 2003 r. w Gdańsku przez Wydawnictwo „Arche”).

Analizując losy życiowe niektórych osób zwolnionych po odbyciu kary, lub w trybie warunkowym, a także analizując ich ankiety, wypełnione w dniu zwolnienia, doszedł do wniosku, że u około 30–35 proc. tej populacji nie zaszły żadne istotne zmiany podczas odbywania kary. Z ich dokumentacji wynikało, że były to osoby z różnymi defektami osobowości, niekiedy z zaburzeniami neurofizjologicznymi, nieporadne i wysoce zdemoralizowane, skonfliktowane z rodziną. Ich readaptacja społeczna po zwolnieniu postrzegana była mgliście, a składane deklaracje co do

najbliższej przyszłości po opuszczeniu zakładu karnego, były bardziej formalne niż realne. Analizując drogę zawodową prof. Machela, nie trudno zauważyć, iż zarówno praca w więziennictwie, jak i naukowa są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują. Oby tym wymiarom oddał swój umysł, serce i siły, a przy tym zarażając ludzi z nim związanych zawodowo swoimi pomysłami i ideami. To właśnie Profesor Henryk Machel jest twórcą gdańskiej szkoły penitencjarnej, a za jego największe osiągnięcie uważać można umiejętność stworzenia interdyscyplinarnego zespołu ludzi, którzy potrafili i potrafią współpracować nad wspólnymi planami i zagadnieniami badawczymi, realizując przy tym pomysły swego Mistrza. Nigdy nie bał się prezentować swoich poglądów naukowych i życiowych, czyniąc to w sposób merytoryczny i z poszanowaniem godności adwersarzy. Nigdy też nie był obojętny na problemy społeczne, zwłaszcza te, które dotyczyły w różnych wymiarach Służby Więziennej. Tej odwagi i stylu przekazywania swoich argumentów starał się nas nauczyć.

Profesor Henryk Machel był nierozdzielnie związany z Uniwersytetem Gdańskim, a dokładnie z Instytutem Pedagogiki, w którym kierował Zakładem Patologii Społecznej i Resocjalizacji. Najważniejsze pozycje w jego dorobku naukowym to: m.in. „Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej”, „Psychospołeczne uwarunkowania pracy resocjalizacyjnej personelu więziennego”, „Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna” czy „Sens i bezsens resocjalizacji penitencjarnej – casus Polski. Studium penitencjarno-pedagogiczne”.

prof. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska
dr Monika Marczak